

Mahkeme-i Kübrâ´da akıl ve kul hakkı

Cemil Bey: “Boynuzsuz hayvanın kisası kıyâmette boynuzludan alınır’ hadisinin yorumunu yapan Bediüzzaman, ‘Gerçi cesetleri fenâ bulur; fakat ervahları bâkî kalan hayvanat mâbeyninde dahî, onlara münâsip bir tarzda dâr-ı bekâda mücâzât ve mükâfâtı vardır’ diyor. Bu durumda: 1) Hayvanların da insanlar gibi hesapları görülecektir; amellerine göre muâmele göreceklendir denilebilir mi? 2) İnsanın akıl sahibi olmayı hesaptan muâf değil mi? Öyleyse, akıl sahibi olmayan hayvanın hesaba çekilmesini nasıl izah edebiliriz? 3) Hesaba çekilmekte akıl mı, cüz’-i ihtiyârî mi ölçüdür?”

Mahkeme-i Kübrâ duruşmasının en çetin hesabının kul hakkı ve hukûku ile ilgili olacağında şüphe yoktur. Boynuzsuz koyunun hakkının boynuzlu koyundan alınacağı çetin bir gün olan büyük duruşma günü, kul hakkının affının, ilgili kulun elinde olacağı; bunun için iyiliklerinden bir kısmının, hakkını yediği kula verileceği, iyilikleri bittiği halde hâlâ üzerinde kul hakkı varsa da, bu defa üzerinde hakkı bulunan kimsenin kötülüklerinin alınıp bunun üzerine yükleneceği ve böylece adâletin eksiksiz sağlanacağı hadislerde bildirilmiştir. Hattâ Peygamber Efendimiz (asm), bu durumdaki kişilerin orada gerçekten iflâs ettiğini haber vermiştir.¹

Nitekim Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm’ın, “Şüphesiz Kıyâmet Günü haklar sahiplerine verilecektir. Hattâ boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyuna kisas yapılacaktır” 2 hadisi“hayvanlardan en yumuşak huyu ile tanınan koyunun seçilmesi—ve bu hadisle ilgili Bediüzzaman Hazretlerinin, sizin de bahsettiğiniz yorumları 3, bize, kul hakkı sorgusundan hayvan da olsa, mecnun da olsa, deli de olsa, bunak da olsa, çocuk da olsa, şehit de olsa hiçbir canlının ve hiçbir kimsenin

hariç kalmayacağını haber veriyor.

Meselâ şehidin kul hakkından mesul olacağı şöyle bildiriliyor:

Ebu Katâde radiyallahu anh anlatıyor: “Bir adam: ‘Ey Allah’ın Resûlü, Allah yolunda öldürüldüğüm zaman bütün günahlarım bağışlanır mı?’ diye sordu.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

‘Evet, sen sabreder, mükâfat bekler, geri kaçmadan ileri atılır vaziyette olduğun halde öldürülürsen bağışlanır!’ buyurdu.

Peygamberimiz (asm) az sonra adama tekrar: ‘Nasıl sormuştun?’ buyurdu.

Adam sorusunu aynen tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm: ‘Evet, kul borcu hariç, bütün günahların affedilir. Cebrâil bunu bana şimdi bildirdi!’ buyurdu.” 4

Kul borcu hakkında bir diğer hadislerinde Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyuruyor: “Allah Teâlâ nazarında, bir kulun Allah tarafından yasaklanan büyük günahlardan sonra, beraberinde getirebileceği en büyük günahlardan biri, kişinin ödenecek karşılık bırakmadan üzerinde kul borcu olduğu halde ölmesidir.” 5

Hayvanların, “haklar” konusunun dışında hesaba çekilecekleri bir konu olduğu bildirilmemiştir. Hayvanların amellerine göre muâmele görecekları muhakkaktır. Fakat şüphesiz onlar üzerinde de, umûmî hakların dışında Cenâb-ı Hakk’ın ikrâm ve iltifâtının bulunacağı, rahmetinin şenindedir. Yani onlar için de mükâfat olacaktır.

İnsanlardan akıl sahibi olmayanlara da üzerlerinde bulunan kul hakkının hesabının sorulacağı ve bunun tazmin ettirileceği anlaşılmaktadır. Fakat bu husus, Cenâb-ı Hakk’ın rahmetiyle muâmele etmeyeceği şeklinde anlaşılmalıdır. Yani, çocuk, deli, mecnun, bunak ve bunlar gibi aklî ehliyeti olmayan kimselerin, bilmeden ve kasıtsız olarak yedikleri haklar konusunda Cenâb-ı Hakk’ın lütfuyla muâmele buyurması, hakkı yenen kişiye fazlından sevap lütfetmesi veya Cennetini genişletmesi, böylece aklî ehliyeti olmayan kimsenin hesabını kolaylaştırması elbette Allah’ın sonsuz rahmetinden umulur. Nitekim Cenâb-ı Hak: “Ben kulumun hüsn-ü zannı üzereyim” 6 buyurmuştur. Cenâb-ı Hak hakkındaki hüsn-ü zannımız budur. Takdir Allah’ındır.

Akıl ve cüz’î irâde (cüz’-î ihtiyârî) birlikte kullanılan ve birbirini tamamlayan rûhun birer aktif unsurudur. Akılsız cüz’î irâde bütün canlılarda vardır. Fakat hesaba çekilmekte şüphesiz akıl ölçüdür. Akıl olmadığında cüz’î irâde, “kul hakkı” dışında

tasarruflarından sorumlu değildir. Kul hakkının daâ€“böyle aklî ehliyetten yoksun olanlar için—Cenâb-ı Hakk'ın husûsî şefkatiyle ve merhametiyle bertaraf edileceği, hak sahibine fazl-i İlâhî ile feyiz ve sevap lütfedileceği umulur. Nitekim Allah'ın rahmetinden umudumuzu kesmemekle emrolunduk. 7

Dipnotlar:

1- Bakınız: Riyâzu's-Sâlihîn, 218;

2- Riyâzu's-Sâlihîn, 204;

3- Lem'alar, Y. A. Neşr., 2003, s. 339;

4- Müslim, İmâret 117, (1885); Muvatta, Cihad 31 (2, 461); Nesâî, Cihâd 32, (2, 33);

5- Ebû Dâvud, Büyû 9, (3342);

6- Buhârî, Tevhîd, 15; Tirmizî Tevbe, 1;

7- Zümer Sûresi: 53